

DOI: 10.35774/app2022.04.169
УДК 343.34

Роман Олійничук,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри безпеки та правоохоронної
діяльності
Західноукраїнського національного
університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4228-1384>

Валерій Канюка,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
безпеки та правоохоронної діяльності
Західноукраїнського національного
університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1573-9137>

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ГРАБЕЖІВ І РОЗБІЙНИХ НАПАДІВ, ВЧИНЕНИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Розглянуто характерні особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування грабежів і розбійних нападів, вчинених в умовах воєнного стану. Проаналізовано погляди науковців на категорії, які стосуються особливостей використання та проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування грабежів і розбійних нападів, вчинених в умовах воєнного стану. Обґрунтовано важливість правильного планування та проведення негласних слідчих (розшукових) дій службових осіб правоохоронних органів для успішного розкриття грабежів і розбійних нападів, вчинених в умовах воєнного стану. Ідентифіковано особливості проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування грабежів і розбійних нападів, вчинених в умовах воєнного стану, та зроблено відповідні авторські висновки.

Ключові слова: грабежі та розбійні напади, вчинення грабежів і розбійних нападів, кримінальне правопорушення, проведення негласних слідчих (розшукових) дій, розслідуванні грабежів і розбійних нападів, досудове розслідування.

Oliynychuk R.

Peculiarities of conducting undercover investigative (search) actions in the investigation of robberies and robberies committed under martial law

The characteristic features of secret investigative (research) actions in the investigation of robberies and robberies attacks committed during martial law are considered. The views of scientists on the categories related to the specifics of the use and conduct of covert investigative (research) actions in the investigation of robberies and robberies attacks committed during martial law were analyzed. The importance of proper planning and conducting covert investigative (research) actions of law enforcement officers for the successful disclosure of robberies and robberies attacks committed during martial law is substantiated. The specifics of conducting separate secret investigative (research) actions in the investigation of robberies and robberies attacks committed under martial law were identified, and corresponding author's conclusions were drawn. The Institute of Covert Investigative (Investigative) Actions is provided for in the Criminal Procedure Code of Ukraine as an effective toolkit for performing such tasks of criminal proceedings as protecting individuals, society and the state from criminal offenses, as well as ensuring a quick and complete investigation and trial so that everyone, whoever committed a criminal offense was prosecuted to the extent of their guilt, no innocent person was charged or convicted, no person was subjected to unjustified procedural coercion, and that due process of law was applied to every participant in criminal proceedings. There are many different ways of committing robberies and robberies, so criminals choose one or another method in each specific case depending on specific circumstances. Based on this, law enforcement officers also need to choose the type of secret investigative (search) action and the immediate time and method of its implementation, depending on the specific circumstances of the case.

Keywords: *robberies and robberies attacks, committing robberies and robberies attacks, criminal offense, conducting undercover investigative (search) actions, investigation of robberies and robberies attacks, pre-trial investigation.*

Постановка проблеми. У зв'язку із повномасштабним російським вторгнення в Україну 24 лютого 2022 р. почастишали випадки вчинення грабежів та розбійних нападів. Такі злочини передбачені частиною 4 ст. 186 Кримінального кодексу (далі – КК) України («Грабіж, вчинений у великих розмірах чи в умовах воєнного або надзвичайного стану»), частиною 4 ст. 187 КК України («Розбій, спрямований на заволодіння майном у великих чи особливо великих розмірах або вчинений організованою групою чи в умовах воєнного або надзвичайного стану, або поєднаний із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень») та ч. 2 ст. 433 КК України («Розбій, вчинюваний щодо населення в районі воєнних дій») [1].

Об'єктами злочинного посягання під час грабежів та розбійних нападів може бути майно різних форм власності.

Конституція України передбачає захист прав і свобод кожного громадянина та гарантує, що людина, її життя і здоров'я, честь та гідність, недоторканність і безпека визначається найвищою соціальною цінністю (ст. 3). Серед складових недоторканості людини є і те, що право приватної власності не порушене (ч. 4 ст. 41) [2].

Особливою ознакою такого виду злочинів є підвищена суспільна небезпека, оскільки вони посягають не тільки на власність, а й на життя чи здоров'я особи. Адже грабежі та розбійні напади часто вчиняються у поєднанні із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства.

Тактика та методика застосування негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД) під час розслідування саме таких злочинів в Україні розроблена недостатньо, тому значну кількість цих злочинів все ще нерозкрито, а особи, які їх вчинили, успішно уникають покарання.

Водночас практика досудового розслідування свідчить про наявність певних проблем, а деколи й допущення помилок під час проведення НСРД у процесі розслідування злочинів, передбачених ч. 4 ст. 186, ч. 4 ст. 187 та ч. 2 ст. 433 КК України. Удосконалення та реальних змін потребує також законодавство, що регулює процес досудового розслідування цих тяжких та небезпечних злочинів. Саме це вказує на актуальність дослідження, яке пов'язане із виявленням особливостей проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування грабежів і розбійних нападів, вчинених саме в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі проблемні аспекти, пов'язані із проведенням негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування грабежів і розбійних нападів та інших кримінальних правопорушень, розглядалися у працях українських вчених, таких як М. Л. Грібова, В. М. Глібка, О. В. Юрченка, Д. М. Толпига, А. А. Ковалья, Я. О. Помаза, О. В. Ковальової та ін. Зокрема, наукова робота М. Л. Грібова присвячена прокурорському нагляду за виконанням доручень на проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування грабежів та розбоїв [3]. В. М. Глібка у науковій праці приділив увагу особливостям розслідування грабежів і розбійних нападів [4]. О. В. Юрченко розглянув окремі аспекти проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування перевищення влади або службових повноважень працівниками Національної поліції України [5]. Д. М. Толпиго окреслив концептуальні засади інституту негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні [6]. А. А. Коваль у науковому дослідженні пропонує напрямки удосконалення механізму забезпечення прав людини під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій [7]. Я. О. Помаз дослідив значення негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних зі збутом наркотичних засобів [8]. О. В. Ковальова дослідила основні аспекти застосування засобів інформаційного забезпечення під час проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій [9].

Однак, незважаючи на значні наукові здобутки у цьому напрямі, багато аспектів цієї проблематики, зокрема питання щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій для успішного розкриття грабежів і розбійних нападів, вчинених в умовах воєнного стану, все ще малодосліджені та спірні, особливо в їхньому практичному застосуванні.

У зв'язку з цим, **мета дослідження** – виявлення особливостей проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування грабежів і розбійних нападів, вчинених в умовах воєнного стану з метою їхнього врахування у правоохоронній діяльності.

Вклад основного матеріалу дослідження. Інститут НСРД передбачено у кримінальному процесуальному кодексі (далі – КПК) України як дієвий інструментарій для виконання таких завдань кримінального провадження як захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, а також забезпечення швидкого і повного розслідування та судового розгляду, щоб кожен, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [10].

Особливо актуальна роль НСРД під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених в умовах воєнного стану.

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та гарантування національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [11].

Процес розкриття злочинів, якісного провадження досудового розслідування для досягнення його мети та виконання завдань кримінального провадження є результатом спільної та злагодженої праці слідчого та оперативних підрозділів. Адже лише засноване на законах та підзаконних нормативних актах поєднання зусиль різних правоохоронних органів дає змогу викрити злочинця, а також зібрати достатньо доказів для притягнення його до кримінальної відповідальності.

Використання лише гласних методів та форм правоохоронної діяльності не може повною мірою забезпечити швидке, результативне та ефективне розслідування злочинів, особливо таких небезпечних як грабежі і розбійні напади, особливо вчинених в умовах воєнного стану.

Отримання необхідної інформації про факти підготовки чи вчинення злочинів такої категорії та їх документування, як правило, можливе лише шляхом застосування відповідних негласних слідчих (розшукових) дій, які мають бути надзвичайно ефективні в розкритті грабежів і розбійних нападів, особливо вчинених в умовах воєнного стану.

Таким злочинам, зокрема грабежу та розбою, притаманні тільки їм властивості ознаки, які відрізняють їх від інших злочинів. Ці кримінальні правопорушення із криміналістичної точки зору мають багато загального, що дає змогу розглядати їх особливості розслідування у загальному поєднанні. Поєднує їх відкритий спосіб викрадення майна, застосування насильства чи погрози насильством (різного ступеня небезпеки для грабежу і розбою), а також інших обтяжуючих відповідальність обставин, у т. ч. вчинення в умовах воєнного стану.

Саме така кваліфікаційна ознака як вчинення цих злочинів в умовах воєнного стану надає їм особливої характеристики та впливає на труднощі під час їх досудового розслідування.

Швидке та вдале розкриття злочинів проти власності, вчинених шляхом грабежу та розбою, дуже часто залежить від правильного планування дій службових осіб правоохоронних органів на початковому етапі розслідування. Адже оперативні та кваліфіковані дії саме на цьому етапі дають можливість встановити наявність наслідків злочинних порушень і зафіксувати сліди злочину. Але для повного, всебічного і об'єктивного розслідування такого злочину необхідно встановити важливі обставини шляхом провадження різних слідчих дій та тактичних операцій.

Дані про вчинення грабежів і розбійних нападів, вчинених в умовах воєнного стану та особи, що його вчинила можуть бути отримані в разі вдалого проведення оперативно-розшукових заходів, які направлені на встановлення місця знаходження підозрюваного, який переховується від правоохоронних органів. Отримана під час проведення оперативно-розшукових заходів інформація буде служити підставою для планування та організації проведення слідчих (розшукових) дій та негласних (слідчих) розшукових дій, спрямованих на зібрання доказів за таким кримінальним провадженням.

Відомо багато різноманітних способів вчинення грабежів і розбоїв, тому злочинці обирають у кожному конкретному випадку той чи інший спосіб залежно від конкретних обставин. З огляду на це правоохоронцям також необхідно обирати вид негласної слідчої (розшукової) дії та безпосередній час і спосіб його проведення залежно від конкретних обставин справи.

Грабежі та розбої часто бувають одномоментними, тому успіх розслідування здебільшого залежить від вміння слідчого у повному обсязі використати наявну інформацію. Одним із способів збору та отримання необхідної інформації під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування грабежів і розбійних нападів є вмiле та професійне використання технічних засобів. Які конкретно технічні засоби необхідно використовувати в негласних слідчих (розшукових) діях, як слушно зазначає О. В. Ковальова, потрібно вирішувати слідчому, якщо він проводить їх особисто, чи узгоджувати з працівниками технічних та інших оперативних підрозділів, яким доручено виконувати проведення негласних слідчих (розшукових) дій [9, с. 36].

У справах про грабежі чи розбійні напади слідчий вже на початковому етапі розслідування, як правило, має певну інформацію про обставини виявленого злочину, а часто й про осіб, які його вчинили. Ця інформація надходить слідчому із заяв потерпілих та інших джерел. Але в умовах воєнного стану люди часто перебувають у стані стресу і переживають страх, тому не бажають повідомляти правоохоронні органи про вчинений щодо них грабіж чи розбійний напад, що надає цим злочинам високого ступеня латентності.

Також, під час розслідування грабежів і розбійних нападів, вчинених в умовах воєнного стану правоохоронцям не варто забувати про використання можливостей конфіденційного співробітництва. Адже, згідно зі ст. 275 КПК України, під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право використовувати інформацію, отриману в результаті конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених цим Кодексом [10]. Хоча сьогоднішні критерії оцінювання ефективності здійснення конфіденційного співробітництва під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій знаходяться поза межами правового поля, не слід недооцінювати можливості такого співробітництва.

У результаті проведених досліджень можна зробити висновок про характерні особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування грабежів і розбійних нападів, вчинених в умовах воєнного стану, а саме:

- для такого виду злочинних посягань, вчинених в умовах воєнного стану, притаманний високий рівень латентності, ркільки потерпілі часто бояться звертатися із заявою до правоохоронних органів, а це зумовлює необхідність застосування специфічних тактик і методик для їхнього оперативного розслідування;
- надзвичайно важливим елементом розслідування таких злочинів є залучення осіб до конфіденційного співробітництва, проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання інформації, отриманої внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами;
- необхідно максимально ефективно використовувати можливості технічних засобів та засобів інформаційного забезпечення;
- тактично правильно проведені негласні слідчі (розшукові) дії дають можливість з'ясувати весь спектр обставин вчинення даних злочинів, адже розслідування грабежів і розбійних нападів, вчинених в умовах воєнного стану, виділяються значною специфікою та складністю зібрання доказової бази по справі.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: станом на 03.06.2020 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2341-14> (дата звернення: 04.11.2022).
2. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 06.11.2022).
3. Грібов М. Л. Прокурорський нагляд за виконанням доручень на проведення негласних слідчих (розшукових) дій при розслідуванні грабежів та розбоїв. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 23–28.
4. Глібко В. М. Особливості розслідування грабежів і розбійних нападів. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 132. С. 156–165.
5. Юрченко О. В. Окремі аспекти проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування перевищення влади або службових повноважень працівниками Національної поліції України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2(3). С. 313–317.
6. Толпиго Д. М. Інститут негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні: концептуальні засади. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія : Юридичні науки. 2019. № 2. С. 28–34.

7. Коваль А. А. Напрямки удосконалення механізму забезпечення прав людини при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Юридичні науки.* 2019. № 5. С. 23–27.
8. Помаз Я. О. Значення негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних зі збутом наркотичних засобів. *Аналітично-порівняльне правознавство.* 2022. № 1. С. 346–348.
9. Ковальова О. В. Засоби інформаційного забезпечення під час проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика.* 2022. № 1. С. 30–39.
10. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 14.11.2022).
11. Про правовий режим воєнного стану : Закон України № 389-VIII від 12. 05. 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 14.11.2022).

References

1. *Kryminalnyy kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine].* (n.d.). [zakon.rada.gov.ua](https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2341-14). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2341-14> [in Ukrainian].
2. *Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine].* (n.d.). [zakon.rada.gov.ua](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> [in Ukrainian].
3. Hribov, M. L. (2015). Prokurorskyi nahlyad za vykonanniam doruchen na provedennya nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) diy pry rozsliduvani hrabezliv ta rozboiyiv [Prosecutor's supervision of the execution of orders for conducting secret investigative (search) actions in the investigation of robberies and robberies]. *Visnyk kryminalnoho sudochynstva – Herald of criminal justice, 1*, 23-28 [in Ukrainian].
4. Hlibko, V. M. (2016). Osoblyvosti rozsliduvannya hrabezliv i rozbiynykh napadiv [Peculiarities of investigating robberies and robbery attacks]. *Problemy zakonnosti – Problems of legality, 132*, 156-165 [in Ukrainian].
5. Yurchenko, O. V. (2018). Okremi aspekty provedennya nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) diy pid chas dosudovoho rozsliduvannya perevyshchennya vlady abo sluzhbovykh povnovazhen pratsivnykamy Natsional'noyi politsiyi Ukrayiny [Certain aspects of conducting secret investigative (research) actions during the pre-trial investigation of abuse of power or official authority by employees of the National Police of Ukraine]. *Prykarpatskys yurydychnyy visnyk – Carpathian Legal Gazette, 2 (3)*, 313-317 [in Ukrainian].
6. Tolpyho, D. M. (2019). Instytut nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) diy u kryminal'nomu provadzhenni: kontseptualni zasady [Institute of secret investigative (investigative) actions in criminal proceedings: conceptual foundations]. *Mizhnarodnyy naukovyy zhurnal «Internauka». Seriya: Yurydychni nauky – International scientific journal «Internauka». Series: Legal sciences, 2*, 28-34 [in Ukrainian].
7. Koval, A. A. (2019). Napryamky udoskonalennya mekhanizmu zabezpechennya prav lyudyny pry provedenni nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) diy [Directions for improving the mechanism for ensuring human rights when conducting covert investigative (search) actions]. *Mizhnarodnyy naukovyy zhurnal «Internauka». Seriya: Yurydychni nauky – International scientific journal «Internauka». Series: Legal sciences, 5*, 23-27 [in Ukrainian].
8. Pomaz, Y. O. (2022). Znachennya nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) diy u dokazuvanni kryminalnykh pravoporushen, poviazanykh zi zbutom narkotychnykh zasobiv [The significance of covert investigative (research) actions in proving criminal offenses related to the sale of narcotic drugs]. *Analitychno-porivnyalne pravознавство – Analytical and comparative jurisprudence, 1*, 346-348 [in Ukrainian].
9. Kovalova, O. V. (2022). Zasoby informatsiynoho zabezpechennya pid chas provedennya slidchykh (rozshukovykh) diy ta nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) diy [Means of information support during investigative (search) actions and covert investigative (search) actions]. *Ukrayinska politseyistyka: teoriya, zakonodavstvo, praktyka – Ukrainian policing: theory, legislation, practice, 1*, 30–39 [in Ukrainian].
10. *Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine].* (n.d.). [zakon.rada.gov.ua](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> [in Ukrainian].
11. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [The Law of Ukraine «About the legal regime of martial law»]. (n.d.). [zakon.rada.gov.ua](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 07.11.2022.